

XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA BUXORONING ESKI SHAHAR QISMINI SAQLAB QOLISHGA QARATILGAN ISHLAR

Fattullayev Farrux Fazliddin o'g'li

Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11185143>

Inson farzandi umri davomida uchraydigan turli voqea - hodisalarning ildizini izlashda va bir kun bahs, munozara, tahlil asosida shu voqea - hodisalarning xulosasini chiqarishda o'tmish tadqiqotchisi sanalmish tarixiy fanlarning o'rni beqiyosdir. Zero, o'tmishimizda yuz bergan har bir hodisa ma'lum ma'naviy - ruhiy, tabiiy - ijtimoiy muhit ta'sirida yuz bergan. Unga nazar solganda, asrlar silsilasini varaqlash kerakki, voqealar zamiridagi mantiq, falsafa, ruhiyat, siyosat qo'yingki, har bir davrning o'ziga xos shukuhi-yu, tashvishlari, sevinchu iztiroblari ko'zga yaxlitligicha yaqqol tashlansin. Ana shunda har bir hodisa kishini fikrlashga, aql yo'rig'i bilan belgilashga yordam beradi.¹

O'zbekiston zaminining qaysi hududiga murojaat qilmaylik, ming - ming yillik yer qa'ridagi ilk hayot nishonalarini, eng qadimiy madaniyat va san'at namunalari har qadamda topish va shu orqali bu yerlarda qanday buyuk sivilizatsiya mavjud bo'lganligini ko'rishimiz muqarrar. Mana shu mo'tabar yurtimizdagi yerosti xazinalaridan, asrlar davomida sukutga cho'mib yotgan shahristonlardan topilgan arxeologik ashyolar, noyob tasvirlar va hali ochilmagan, o'z sirlarini pinhon saqlab kelayotgan cho'lu biyobonlar, hech shubhasiz, bugun biz yashayotgan tuproqda qadim - qadim zamonlardan boshlab buyuk madaniyat va san'at rivojlanganligini tasdiqlaydi.

Shu ma'noda, ulug' ajdodlarimizning umumjahon va umumbashariyat taraqqiyotiga qo'shgan ulkan hissasini hozirgi kunda dunyoda hech kim inkor qilolmaydi. Bunday xulosani yuzlab bebaho topilmalar, osori atiqalar va buyumlar isbotlab beradi².

Buyuk Ipak yo'li chorrahasida joylashgan qadimiy Buxoro savdo-sotiq markazi sifatida jahonga dong taratgan. O'rta asrlardayoq o'zining timu-toqlari, o'ziga xos savdo rastalari bilan xorijlik savdogarlar e'tiborini tortgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "... Azaldan savdo yo'llari, madaniyat va sivilizatsiyalar chorrahasida joylashgan boqiy Buxoro, uning ko'pni ko'rgan, ilm-ma'rifat, dinu diyonat, bunyodkorlik borasida nom qozongan xalqi har qanday hurmat va e'tiborga munosibdir". Dunyoda alohida bir elga, alohida bir yurtga bag'ishlab barpo qilingan yodgorliklar majmuasi kamdan-kam uchraydi. Buxoroi Sharif ayni shunday o'lkalar qatoriga kiradi. Shahrimizda shunaqa tarixiy obidalar borki, ularga o'xshashini hech qaysi musulmon davlatida uchratmaysiz.

XX asrning ikkinchi yarmida sovet mustabid tuzumi davrida ham O'zbekistondagi tarixiy-madaniy yodgorliklarni saqlash, ta'mirlash-tiklash borasida bir qator ishlar amalga oshirilgan. Masalan, KPSS Markaziy Qo'mitasi tomonidan 1980-yil 12-avgustda "SSSR xalqlari tarixiy va madaniy yodgorliklari to'plamini nashr qilish to'g'risida" qaror qabul qilinadi. Mazkur qaror asosida 1980-yilning 8-sentabrida O'zbekiston KP Markaziy Qo'mitasi va Ministrlar Sovetining yodgorliklar to'plamini nashr qilish to'g'risidagi 604-sonli qarori chiqadi. Ushbu qaror shartlarini bajarish yuzasidan, O'zbekiston KP MK va Ministrlar Sovetining 1980-yil 17-

¹ Жўраев Н. Ўзбекистон тарихию Т.: 1998, -Б.3

² Жайхун соҳилидаги боқий шаҳар. Маърифат, 2002,3 апрел, -Б.5.

sentabrdagi 164“P”-sonli buyrug‘iga asosan, 1983-yilda Buxoro viloyati va shahri tarixiy-madaniy yodgorliklarini to‘plam nashriga tayyorlash to‘g‘risida tadbirlar belgilanadi.

1980-yil 19-sentabrda YUNESKOning qarori bilan Toshkentda buyuk alloma Abu Ali ibn Sino tavalludining 1000 yillik yubileyi nishonlandi. Mazkur yubileyga tayyorgarlik munosabati bilan Buxorodagi 40 ta me‘morchilik yodgorliklari ta‘mirlandi, Toshkent va Afshonada allomaga haykal o‘rnatildi. O‘zSSR Madaniyat vazirligining 1980-yil 25-avgustdagi 417-sonli buyrug‘i asosida tuzilgan hukumat komissiyasi tomonidan 20 ta yodgorlik “a’lo”ga, 20 tasi esa “yaxshi” ta‘mirlangan, deb qabul qilib olindi.

O‘zSSR Madaniyat vazirligi kollegiyasining 25-mart 1982-yildagi 413-sonli qarorida Buxoro viloyati madaniyat boshqarmasining O‘zSSR “Tarix va madaniyat yodgorliklarini saqlash va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi qonunning bajarilishi borasidagi ishlar haqida quyidagi ma‘lumotlar keltiriladi. Viloyatda jami 714 ta yodgorlik davlat muhofazasiga olingan bo‘lib, ulardan 329 ma‘muriy, 259 monumental san‘at, 126 tasi arxeologik yodgorliklar bo‘lgan. Yana 20 ta yodgorlikni ittifoq ahamiyatiga ega bo‘lgan yodgorliklar ro‘yxatiga kiritish tavsiya qilingan. 274 yodgorlik esa respublika ahamiyatiga ega bo‘lib, davlat muhofazasiga olingan. Buxoro shahri va viloyatdagi tuman markazlarida 379 ta yodgorlikning hisob varaqasi tuzilgan. 143 yodgorlik fotofiksatsiya qilindi.

1987-yilda esa 603 ta yodgorlik davlat muhofazasi va hisobiga olingan bo‘lib, ulardan 293 tasi me‘moriy, 100 tasi arxeologik, 210 tasi monumental san‘at asarlari bo‘lgan. 24 ta yodgorlik ittifoq, 244 tasi respublika va 335 tasi mahalliy ahamiyatiga ega yodgorliklar toifasiga kiritildi. 2 ta me‘moriy obida, ya‘ni Ismoil Somoniy maqbarasi va Minorayi Kalon YUNESKO tomonidan ro‘yxatga olingan.

References:

1. Жўраев Н. Ўзбекистон тарихию Т.: 1998, -Б.3
2. Жайхун соҳилидаги боқий шаҳар. Маърифат, 2002,3 апрел, -Б.5.